

1. Cel projektu:

Celem projektu jest zastosowanie wybranych teorii lingwistycznych do badania znaczenia języka aktów prawnych. Wybrane teorie pochodzą z ważnego ruchu lingwistycznego zwanego językoznawstwem kognitywnym. Obejmą one: gramatykę kognitywną, teorię prototypów oraz teorię Naturalnego Języka Semantycznego (NSM). Teorie te zostaną wykorzystane do omówienia problemów interpretacji prawa i redagowania przepisów:

- 1) Teoria prototypu oferuje nowatorskie ujęcie kategoryzacji. Zgodnie z tą teorią kategorie językowe nie mogą być zdefiniowane poprzez listę właściwości, ale są zbudowane wokół najbardziej typowego okazu danej kategorii (zwanego "prototypem"). Prowadzi to do wniosku, że kategorie są rozmyte i mogą mieć "lepsze" i "gorsze" okazy. Takie ujęcie może wpłynąć na stosowanie prawa, ponieważ zasadniczą rolą sędziów i innych urzędników jest kategoryzowanie danej sytuacji faktycznej jako elementu stosowanej normy prawnej (np. zapłacenia w sklepie cudzą kartą kredytową jako kradzieży).
- 2) Gramatyka kognitywna ukazuje gramatykę jako ważne narzędzie do tworzenia znaczenia. Nie jest abstrakcyjna, lecz odzwierciedla bardziej ogólne zdolności poznawcze człowieka, takie jak percepcja lub pamięć. W związku z tym zostanie wykorzystana do analizy cech gramatycznych charakterystycznych dla aktów prawnych, które często są pomijane przez prawników jako kwestie czysto techniczne.
- 3) Teoria NSM dostarcza listę słów, które są wspólne dla każdego ludzkiego języka (uniwersalne) i łatwo zrozumiałe dla każdego człowieka (podstawowe). Mogą być one użyte do sparafrazowania dowolnego zdania w dowolnym języku i wyjaśnienia jego znaczenia w niezwykle prostych słowach. Dlatego też teoria ta zostanie użyta, m.in. do sprawdzenia, czy istnieje różnica między prawnym a zwykłym znaczeniem słów używanych w ustawach.

2. Zadania realizowane w projekcie:

Wybrane teorie lingwistyczne zostaną przedstawione, omówione i porównane z teoriami znaczenia jak popularnymi w teorii prawa. Polskie orzecznictwo zostanie przebadane w celu przetestowania teorii prototypów w środowisku prawnym oraz zbadania powszechnego problemu polisemii (wieloznaczności) w języku aktów prawnych. Próbką orzeczeń sądowych zostanie wybrana przy użyciu słów kluczowych i przeanalizowana w świetle stosowanych teorii lingwistycznych. Analizy te zapewnią szczegółową ilustrację omawianych problemów. Przeprowadzona zostanie analiza typowych cech gramatycznych języka aktów prawnych (takich jak np. nominalizacja, ogólność, normatywność, specyficzne wykorzystanie czasu i aspekt czasowników, rozbicie składniowe itd.), z wykorzystaniem narzędzi teoretycznych gramatyki kognitywnej, w celu wyjaśnienia ich wpływu na znaczenie. Analiza zostanie oparta na literaturze prawniczo-lingwistycznej oraz na wynikach badań przeprowadzonych przez autora projektu w ramach przygotowywania przez niego rozprawy doktorskiej. Zastosowanie teorii NSM będzie oparte na jej własnej metodologii, a mianowicie na formułowaniu parafraz za pomocą słów podstawowych i uniwersalnych. Zostanie ona wykorzystana do wykrycia polisemii w języku ustaw oraz do zbadania różnicy między prawnym a zwykłym znaczeniem słów użytych w ustawach. Zaproponowane zostaną również inne potencjalne zastosowania NSM, m. in. w temacie definicji legalnych, tłumaczenia prawniczego i zrozumiałości aktów prawnych.

3. Powody podjęcia tematyki badawczej:

Prawo jest zjawiskiem językowym. Znaczenie aktów prawnych (ustaw, rozporządzeń, konstytucji, umów, testamentów itp.) odgrywa kluczową rolę zarówno w praktyce prawnej, jak i w teorii prawa. Ustalenie znaczenia przepisu ustawy oznacza przyznanie uprawnienia podmiotowi prawnemu lub nałożenie na niego obowiązku. Robiąc to, teoretycy prawa i praktykujący prawnicy często polegają na zdrowym rozsądku (tj. po prostu sięgają do słowników) lub na formalnych (i zwykle przestarzałych) teoriach znaczenia. Językoznawstwo kognitywne pozostaje stosunkowo nieznaną w teorii prawa. Teoria prototypu została zastosowana w kilku obszarach teoretycznych i dogmatycznych, ale zazwyczaj na bardzo ogólnym poziomie i bez szczegółowej dyskusji na temat licznych kontrowersji, jakie wzbudza. Gramatyka kognitywna i NSM nie były jak dotąd dyskutowane w literaturze prawniczej. Z tych względów projekt skutkować będzie wprowadzeniem ważnych teorii językoznawstwa kognitywnego do teorii prawa lub szerszym ich zastosowaniem. W konsekwencji wyposażą on teoretyków prawa w nowe narzędzia do badania znaczenia językowego. W przypadku interpretacji prawa umożliwi to głębsze zrozumienie złożoności języka, co może wzbogacić dyskusję w tej materii. W przypadku techniki prawodawczej pozwoli to na podejmowanie bardziej świadomych decyzji, opartych na lepszym rozumieniu zdolności poznawczych człowieka.